

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΛΙΒΕΡΔΟΣ: ΜΝΗΜΕΣ ΚΑΙ ΘΥΜΗΣΕΣ

Φοίβος Λιβέρδος

Ένα κτύπημα στην πόρτα του ιατρείου μου με έφερε χρόνια πίσω, πολλά χρόνια, τραγικά χρόνια.

Ανοίγω την πόρτα και βλέπω ένα κύριο.

- Ο κ. Λιβέρδος; με ρωτά.

- Ναι.

- Κάποτε είχα ένα φίλο στρατιώτη, Ανδρέα Λιβέρδο, από την Κερύνεια. Έχετε καμιά σχέση μαζί του;

- Ναι. Αδελφός μου.

- Παύλος Π... Ήμουν στρατιώτης μαζί του, πολύ φίλος του και ο τελευταίος που μίλησε μαζί του, προτού τον πυροβολήσουν από τα απέναντι φυλάκια οι Τούρκοι.

Μετά από μερικά δευτερόλεπτα βουβαμάρας και συγκλονιστικής αμηχανίας κάλεσα τον άγνωστο κύριο μέσα, γνωριστήκαμε καλύτερα και πήγαμε 38 χρόνια πίσω. Μου μίλησε για το στρατιώτη φίλο του Ανδρέα, το πόσο καλό παιδί ήταν, για το χαρακτήρα, τις γνώσεις του και το όνειρό του να γίνει γιατρός.

- Είχε στραμπουλίξει το πόδι του εκείνη την ημέρα και μου ζήτησε να τον αντικαταστήσω για λίγο στο πόστο του, να πάει στο αντίσκηνο πιο πίσω και να βάλει ένα επίδεσμο. Αφού έκανε κουτσαίνοντας μερικά βήματα προς το αντίσκηνο, συναντήθηκε με το λοχαγό του που τον επέπληξε γιατί έφυγε από τη θέση του.

Προσπάθησε να του εξηγήσει το σκοπό που άφησε το πόστο του και ότι έβαλε αντικαταστάτη. Ο λοχαγός δεν το δέχτηκε διατάζοντάς τον να επιστρέψει πίσω.

Επέστρεψε στη θέση του. Μετά από λίγο ακούστηκαν πυροβολισμοί. Ο Ανδρέας είχε πέσει νεκρός.

Έτσι περίπου έγινε, μου είπε ο Παύλος.

Στην Κερύνεια, ημέρα Δευτέρα και ώρα 7.30, στο πρωινό δελτίο ειδήσεων, ανακοινωνόταν ο θάνατος λοχία της Εθνικής Φρουράς από τους Τούρκους στασιαστές, στην περιοχή της Λεύκας. Σηκώθηκε η μητέρα μου και έκλεισε το ραδιόφωνο λέγοντας: «Αλίμονο στη μάνα του, γιε μου! Τι έχει να τραβήσει.» Πού να ήξερε, η δύστυχη, ότι αυτή η μάνα ήταν η ίδια.

Τράβηξα για το σχολείο γνωρίζοντας ότι ο Ανδρέας ήταν λοχίας και ότι υπηρετούσε στην περιοχή Λεύκας. Προσπαθούσα να στρέψω τη σκέψη μου αλλού, αλλά ήταν αδύνατο. Κατά τη δεύτερη ώρα της σχολικής ημέρας ανήσυχες κινήσεις παραγόντων, αστυνομικών και στρατιωτικών στο χώρο της αίθουσας συνεδριάσεων του σχολείου με έφεραν πιο κοντά στο αναπάντεχο. Ευχόμουν και πίστευα ότι δε θα μπορούσε να ήταν ο δικός μας. Πάρα πολλά παιδιά στο σχολείο είχαν αδέρφια στο στρατό.

Ο Ανδρέας Λιβέρδος στη Λεύκα το 1965. Από το αρχείο του συγγραφέα.

Και όμως. Η αδυσώπητη μοίρα κτύπησε εμάς. Όταν με κάλεσε ο καθηγητής μου, ο κ. Κάιζερ, να με συνοδεύσει στον Καθηγητικό Σύλλογο, ήμουν πια σίγουρος ότι ήταν ο Ανδρέας. Δεν ήθελα να το πιστέψω και τον ρώτησα:

- Όχι τραυματισμένος;

Έστρεψε το βλέμμα του αλλού.

Στον Καθηγητικό Σύλλογο, στην αίθουσα συνεδριάσεων, ο Γυμνασιάρχης μας, ο κ. Μερεμέτης, απλά και λιτά μου ανακοίνωνε:

- Παιδί μου, ο αδελφός σου Ανδρέας, είναι νεκρός, έπεσε για την πατρίδα. Τα συλλυπητήριά μας.

Ο Ανδρέας Κυριάκου Λιβέρδος, ο αδελφός μου, γεννήθηκε στην Κερύνεια το Σεπτέμβριο του 1945. Πατέρας του είναι ο Κυριάκος Λιβέρδος και μητέρα του η Αγγελική Σιακαλλή Βραχίμη από την Κλεπίνη. Μεγάλωσε στην Κερύνεια και φοίτησε πρώτα στο Σεβέρειο Δημοτικό Σχολείο και στη συνέχεια στο Ελληνικό Γυμνάσιο Κερύνειας απ' όπου και αποφοίτησε.

Όντας ανήσυχος χαρακτήρας από μικρός κατά τη διάρκεια του απελευθερωτικού αγώνα λάμβανε μέρος στις διαδηλώσεις εναντίον των Άγγλων, μία φορά μάλιστα συνελήφθηκε και μεταφέρθηκε στον αστυνομικό σταθμό Κερύνειας, γιατί έριχνε πέτρες. Τον άφησαν όμως ελεύθερο, διότι ήταν ανήλικος. Ήταν επίσης ευρύτερα γνωστός, παρά το νεαρό της ηλικίας του, στους ανθρώπους της Κερύνειας, διότι βοηθούσε τον πατέρα του στο εστιατόριο που διατηρούσε στο κέντρο της πόλης. Η επαφή του με τον κόσμο της γειτονιάς, της αγοράς και των ανθρώπων της καθημερινής βιοπάλης, τον έκαναν αρκετά δημοφιλή και αγαπητό.

Ξεχώριζε μεταξύ των φίλων του για την καλοσύνη του και τον χαρακτήριζε ιδιαίτερα εκείνο το αμυδρό χαμόγελο που είχε πάντοτε στα χείλη του.

Όταν ξεκίνησαν οι διακοινοτικές ταραχές, το Δεκέμβρη του 1963, ο Ανδρέας ήταν στην τελευταία τάξη του Γυμνασίου Κερύνειας. Όλοι σχεδόν οι μαθητές των τελευταίων τάξεων είχαμε ενταχθεί σε ομάδες, για εκπαίδευση στα όπλα και στις βασικές αρχές του «πολέμου των πόλεων». Είχαμε σχεδόν συμπληρώσει τη βασική αυτή εκπαίδευση, όταν ένα περιστατικό τυχαίας εκπυρσοκρότησης όπλου παρ' ολίγο να προκαλέσει θύματα. Ο πατέρας μας θεώρησε ότι το γεγονός αυτό ήταν ανεύθυνη συμπεριφορά εκ μέρους του εκπαιδευτή και αναγκαστήκαμε να διακόψουμε.

Κόντευε να τελειώσει η σχολική χρονιά και ο Ανδρέας ετοιμαζόταν για σπουδές στην Ελλάδα, στην Ιατρική Σχολή.

Η πολιτικοστρατιωτική όμως κατάσταση χειροτέρευε και η κυβέρνηση αποφάσισε να θεσπίσει νόμο για υποχρεωτική στρατιωτική θητεία. Έτσι δια νόμου κλήθηκαν για κατάταξη στην Εθνική Φρουρά, όσοι γεννήθηκαν το 1945. Από την τάξη των τελειοφοίτων του 1964, μόνο πέντε έως έξι άτομα είχαν γεννηθεί τη χρονιά αυτή.

Τελειόφοιτοι Γυμνασίου Κερύνειας, 1964-65.
Ο Ανδρέας είναι πίσω στα δεξιά. Από το αρχείο του συγγραφέα.

Άλλαξαν απρόσμενα τα σχέδιά του για σπουδές. Οπωσδήποτε στενοχωρήθηκε. Δεν το έδειξε όμως. Ήθελε να πάει στρατιώτης. Θα ήταν μία πρωτόγνωρη εμπειρία, αλλά ταυτόχρονα είχε βάλει σκοπό, σ' αυτό το διάστημα να γραφτεί στην Ιατρική. Ένα παράθυρο του νόμου έλεγε ότι, αν είχες εγγραφή σε Πανεπιστήμιο, εκτελούσες μόνο ένα χρόνο θητείας.

Ήρθε λοιπόν η μέρα της κατάταξης. Αφού αποχαιρέτισε τη μητέρα και την αδελφή του, κατεβήκαμε με τα ποδήλατά μας στο εστιατόριο, για να αποχαιρέτισει και τον πατέρα του. Μαζί πήγαμε στο Γυμνάσιο. Εκεί γινόταν η κατάταξη. Συναντηθήκαμε με τον Άκη Πλατύ, το Χαράλαμπο Σιάνιο και τον Ανδρέα Βασιλειάδη. Άρχισαν τα καλαμπούρια μεταξύ τους, μέχρι που ήρθε η ώρα να ανεβούν στα στρατιωτικά αυτοκίνητα, για να τους μεταφέρουν στη Μύρτου, που ήταν το κέντρο εκπαίδευσης νεοσυλλέκτων.

Ο Ανδρέας έμεινε τελευταίος ακουμπισμένος πάνω στην ελιά που βρισκόταν στην είσοδο του Γυμνασίου και κάπνιζε σκεπτικός. Με αποχαιρέτισε και ανέβηκε στο τελευταίο αυτοκίνητο. Ξεκίνησε η φάλαγγα από το δρόμο αριστερά μεταξύ Γυμνασίου και Δημοτικού σχολείου. Ο Ανδρέας μου κούνησε το χέρι αποχαιρετώντας με. Ένα χρόνο μετά ο δρόμος αυτός που διέσχισε, για να καταταγεί στην Εθνική Φρουρά, έμελλε να ονομασθεί με απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου Κερύνειας σε οδό «Ανδρέα Λιβέρδου».

Μετά το τέλος της εκπαίδευσης και αφού είχε πάρει το βαθμό του επιλοχία, μεταφέρθηκε στην περιοχή Πεντάγυιας.

Την περίοδο των Χριστουγέννων του 1964, κατόρθωσε να εξασφαλίσει άδεια εξωτερικού και πήγε στην Αθήνα, όπου εκεί γράφτηκε στην Ιατρική Σχολή, εκπληρώνοντας έτσι μέρος του ονείρου του. Όπως μου είχε αναφέρει, πριν από την αναχώρησή του, θέλοντας να εξωτερικεύσει τη χαρά του, κάλεσε μερικούς φίλους του συστρατιώτες σε μια «ταβέρνα» της περιοχής, για ένα μικρό «παρτάκι». Καταγγέλθηκε στο λοχαγό του, από δυσαρεστημένους συναδέλφους του, ότι ο επιλοχίας μέθυσε και, όταν επέστρεψε από την Αθήνα, υποβιβάστηκε στο βαθμό του λοχία.. δεν τον ενόχλησε όμως, διότι αυτός προσέβλεπε πλέον στην απόλυσή του.

Είχαν ξαναρχίσει τότε στην περιοχή της Λεύκας ταραχές και ανταλλαγές πυροβολισμών μεταξύ Τουρκοκυπρίων και Ελληνοκυπρίων. Η ομάδα του έπρεπε να μετακινηθεί προς τα υψώματα της περιοχής και συγκεκριμένα στο ύψωμα Περιστερωνάρι, για να είναι έτοιμοι να κτυπήσουν τη Λεύκα, έναν από τους ισχυρότερους θυλάκους της Τουρκοκυπριακής ανταρσίας.

Παραθέτω πιο κάτω τις τρεις τελευταίες μέρες της ζωής του που πέρασε εκεί στο Περιστερωνάρι, όπως τις περιγράφει ο ίδιος στο ημερολόγιό του:

Στρατιωτικές τιμές στον πεσόντα τις 16 Μαρτίου 1965. Από το αρχείο του συγγραφέα.

12/3/65. Μέρα Παρασκευή.

Ωρα 12 τα μεσάνυχτα της Πέμπτης προς Παρασκευή. Μας σήκωσαν και μας είπαν ότι θα πηγαίναμε σ' ένα ύψωμα γνωστό σαν Περιστερωνάρι. Μας είπαν ότι θα καταλαμβάναμε ύψωμα για να μπορούμε να κτυπούμε τη Λεύκα. Πήρα το γυλιό μου, τη χλαίνη και το όπλο μου, ετοίμασα την ομάδα μου και ξεκινήσαμε. Ο λοχαγός με έβαλε μπροστά από το Λόχο σαν ανιχνευτή. Περάσαμε τον ποταμό και η ώρα 1.00 π.μ. βγήκαμε στο ύψωμα. Ο λοχαγός με έβαλε να κανονίσω την ομάδα μου με μέτωπο προς το Agintus ή Μακρονάρι. Τους κανόνισα στις θέσεις τους και άρχισα να βγάζω το χαρακώμα μου με τη λόγχη του όπλου.

Έσκαβα μέχρι το πρωί. Ήρθε ο λοχαγός για να δει τις θέσεις της ομάδας μου. Είδε μια θέση που δεν του άρεσε, θύμωσε και με κτύπησε στο στομάχι.

Το πρωί μας βρήκε μέσα στα χαρακώματα. Όλη μέρα σκάβαμε βγάζοντας χαρακώματα. Ήμουν κατάκοπος από το σκάψιμο.

Ήρθαν μερικοί Ιρλανδοί ειρηνευτές και ήθελαν να μάθουν γιατί ήρθαμε εδώ πάνω. Τους έκανα τον διερμηνέα.

Το μεσημέρι ήλθε το φαγητό· μισό ψωμί, λίγη μαρμελάδα και έξι (6) ελιές.

Ήρθε το βράδυ και εμείς ακόμα σκάβαμε. Βγάζαμε συνεχώς χαρακώματα. Απέναντί μας οι Τούρκοι, μας έβριζαν συνεχώς. Είχαμε διαταγή να μην πυροβολήσουμε. Ωρα 6 μ.μ. ήρθε το φαγητό, πατάτες τηγανητές και ψάρι. Κάθισα μέσα στο χαρακώμα, σκεπάστηκα με την κουβέρτα και έφαγα.

Τη νύχτα είχε πολύ κρύο. Έτρεμα! Δεν μπορούσα να κοιμηθώ από το κρύο. Αλλάξα θέση για να μην κρυώνω, αλλά μάταια. Το κρύο κάθισε ως τα κόκαλά μου. Δεν κοιμήθηκα καθόλου.

13/3/65. Ημέρα Σάββατο.

Ξημέρωσε και εγώ έσκαβα ακόμη το χαρακώμα μου. Από το σκάψιμο δεν ένιωθα τα χέρια μου. Ωρα 8.45 π.μ. ήρθε το πρόγευμά μας. Το έφαγα με όρεξη. Ωρα 10 π.μ. κάθισα να ξεκουραστώ. Ωρα 12 το μεσημέρι μας έφεραν σκηνές, για να κοιμηθούμε τη νύχτα. Από τις 12 μέχρι το απόγευμα έσκαβα. Ήμουν μαζί με ένα στρατιώτη ονομαζόμενο Ωρα 6.30 στήσαμε το αντίσκηνο όπου θα κοιμόμασταν την νύχτα. Μέσα στο αντίσκηνο είχε λίγη βράστη. Μας έφεραν τη «φανέλα του στρατιώτη» που την έπλεξαν οι κοπέλες της Κύπρου. Ο ύπνος τη νύχτα δεν ήταν καθόλου καλός. Ήταν γεμάτο πέτρες και με ενοχλούσαν.

14/3/65. Ημέρα Κυριακή.

Ξύπνησα κατά τις 6.30. χαλάρωσα το αντίσκηνο, για να μην το δουν οι Τούρκοι.

Ωρα 7.00 ήρθε το πρόγευμα.

Ωρα 8.00 άρχισε πάλι το σκάψιμο. Έσκαβα μέχρι τις 11.00, ακούγοντας τη λειτουργία από το ράδιό μου.

Η ώρα 11.00 ήρθε το μεσημεριάτικο φαγητό. Σήμερα είχαμε και γλυκό. Παρ' όλο που το φαγητό δεν ήταν καλό το έφαγα με όρεξη.

